

ЗАСТРАХОВКАТА “ПРОФЕСИОНАЛНА ОТГОВОРНОСТ” В МЕДИЦИНСКАТА ПРАКТИКА

Мария Радева

1. Застраховане

Кодексът за застраховането дефинира застраховането като дейност по осигуряване на застрахователно покритие на рискове по силата на договор, изразяващо се в набиране и разходване на средства, предназначени за изплащане на обезщетения и други парични суми при настъпване на събития или събъждане на условия, предвидени в договор или в закон. Според проф. Голева¹, застраховането предполага обединяването на финансовите средства на лица, които са изложени на някаква потенциално съществуваща опасност. Застрахованите лица прехвърлят риска на застрахователя. Наличието на риск, на потенциална опасност, изразяващи се във вероятността да настъпят вреди или други неблагоприятни имуществени последици, чието настъпване е несигурно, неизвестно, е един от съществените белези на застраховането.

2. Застраховката “Обща гражданска отговорност”

Видовете застраховки са изчерпателно изброени в приложение 1 на Кодекса за застраховането (КЗ). В раздел II, т. 13, от цитираното приложение 1 е визирана застраховката “Обща гражданска отговорност”. В обхвата на тази застраховка се включва всяка отговорност за вреди, освен изрично посочените отговорности в т. 10–12² на раздел II, приложение 1, от КЗ.

Съгласно чл. 223, ал. пр. 1, от КЗ с договора за застраховка “Гражданска отговорност” застрахователят се задължава да покрие в границите на определената в договора застрахователна сума отговорността на застрахования за причинените от него на трети лица имуществени и неимуществени вреди. Тази застраховка покрива регламентираната в действащото законодателство гражданска отговорност (като вид юридическа

отговорност) на застрахования за имуществени и неимуществени вреди, причинени на трети лица при или по повод осъществяване на дейност му.

Застраховката дава защита срещу искиове за обезщетение, предявени от трети лица, които са претърпели имуществени и неимуществени вреди, вкл. и телесно увреждане (включително доведено до смърт, заболяване или загуба на работоспособност) при или по повод осъществяване на стопанската дейност на застрахованото лице.

В контекста на застраховката “Обща гражданска отговорност” съществуват застраховки, свързани с покриване на специфични рискове, които са свързани с упражняването на определени професии, които се означават с общото понятие “застраховка професионална отговорност”. Този вид застраховка покрива претенции, предявени от трети лица, които са претърпели вреди (имуществени и/или неимуществени), в резултат на виновно неизпълнение на професионални задължения на застрахованото лице.

На застрахователния пазар се предлага широк спектър от застраховки професионална отговорност – Застраховка “Отговорност на експерт счетоводители и одитори”, Застраховка “Отговорност на лица, упражняващи строителен надзор”, Застраховка “Отговорност на спедитора”, Застраховка “Отговорност на туроператора”, Застраховка “Отговорност на хотелиера и ресторантьора”, Застраховка “Професионална отговорност на нотариуси и адвокати”, Отговорност на частния съдебен изпълнител и др.

В групата на застраховките за професионална отговорност се включва и застраховката, свързана с упражняване на лекарската професия. Застрахователните дружества предлагат застраховане на рисковете, свързани с професиите в здравеопазването под наименованието “Отговорност на лекари и медицински персонал”.

3. Застраховане професионалната отговорност на лекари и лечебни заведения

Предоставянето на услуги и извършването на дейности в сферата на медицината са свързани със значителен риск, както и с определени лични и обществено очаквания. С оглед това въпросите

---

¹ Голева, П. Застрахователно договорно право. Феня, 2011, с. 15–18.

² т. 10 – Гражданска отговорност, свързана с притежаването и използването на моторно превозно средство; т. 11 – Гражданска отговорност, свързана с притежаването и използването на летателни апарати; т. 12 – Гражданска отговорност, свързана с притежаването и използването на плавателни съдове.

за застраховането на професионалната отговорност на лекарите са обект на засилен интерес. Структурата и организацията на системата за оказване на медицинска помощ са предпоставка за съществуването на определени специфики при застраховането на професионалната отговорност на работещите в сферата на здравеопазването. В определени случаи застраховката е задължителна, а в други не. Възможно е застрахованото лице да бъде физическо (лекар) или юридическо (лечебното заведение).

Именно визираните особености, често са обобщавани в публичното пространство като "хаос със застраховките срещу лекарски грешки"³.

3.1. Задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ⁴

Високият риск при упражняването на определена професия, както и обществената значимост на професионалната дейност е причината някои от застраховките да бъдат определени като задължителни. По смисъла на от КЗ задължителни са застраховките "Гражданска отговорност" на автомобилистите и "Злополука" на пътниците в средствата за обществен превоз (чл. 249). Съгласно т. 3 на чл. 249 от КЗ задължителни застраховки могат да бъдат установени със закон или с международен договор, ратифициран, обнародван и влязъл в сила за РБ.

Единствената задължителна застраховка на професионалната отговорност в здравеопазването е указана в Закона за здравето. Съгласно чл. 189 от ЗЗ лечебните заведения задължително застраховат лицата, които упражняват медицинска професия в лечебното заведение, за вредите, които могат да настъпят вследствие на виновно неизпълнение на професионалните им задължения.

Субектите, които са задължени с разпоредбата на чл. 189 от ЗЗ са лечебните заведения. Разпоредбата е приложима за всички видове лечебни заведения, институционализирани със Закона за

лечебните заведения (ЗЛЗ). Традиционно се приема, че лечебните заведения за болнична помощ са единствените обвързани със задължението да застраховат своите служители. Подобно твърдение е напълно погрешно. Със задължението за застраховане по чл. 189 от ЗЗ са обвързани всички правни субекти, получили качеството лечебно заведение, след съответната регистрационна или разрешителна процедура по ЗЛЗ. В този смисъл задължени по чл. 189 от ЗЛЗ са всички лечебни заведения за болнична и извънболнична, за оказване на медицинска или помощ по дентална медицина.

Лечебните заведения са различни от лекарите правни субекти. Лечебните заведения, по смисъла на ЗЛЗ, са организационно обособени структури на функционален принцип, в които лекари или лекари по дентална медицина самостоятелно или с помощта на други медицински и немедицински специалисти осъществяват изчерпателно посочени в закона дейности. Лечебните заведения се учредяват като търговски дружества, еднолични търговци, кооперации, свободни професии. За извършване на лечебната дейност визираните стопански субекти (отговарящи на специалните изисквания на ЗЛЗ) се регистрират (чл. 39 – 45 от ЗЛЗ) като лечебни заведения, оказващи извънболнична медицинска/дентална помощ или получават разрешение за осъществяване на болнична дейност (чл. 46 – 51а от ЗЛЗ).

За определен вид лечебни заведения разграничаването между двата субекта (лечебно заведение и лекари, работещи в тях) е ясно. Така например и непрофесионалистите могат да разграничат болницата или диагностично-консултативния център от лекарите, които изпълняват конкретните дейности по диагностика и лечение на пациентите.

В определени случаи обаче има формално (но не и юридическо) съвпадение между лекар и лечебно заведение. По смисъла на ЗЛЗ индивидуална практика за първична/специализирана медицинска помощ се организира и осъществява от лекар с определена специалност. Следователно физическото лице – лекар може да създаде нов правен субект – лечебно заведение, регистрирано като индивидуална практика за първична или специализирана медицинска/дентална помощ. Лечебното заведение получава своята институционализация след извършване на регистрация по реда на чл. 39 – 45 от ЗЛЗ.

Съгласно чл. 13, ал. 3, от ЗЛЗ лечебните заведения, регистрирани като индивидуални практики, могат да наемат и други лица съобразно нуждите и обема на лечебната дейност. Следователно, ако лечебното заведение – индивидуал-

---

³ www.monitor.bg, 24.06.2013

⁴ Законът за здравето регламентира още две хипотези на задължително застраховане. Съгласно чл. 83, ал. 5, чужденците, които пребивават краткосрочно в страната или преминават транзитно през нея, са длъжни да имат сключена здравна осигуровка или застраховка, покриваща разходите за лечение и болничен престой за времето на пребиваване в страната, доколкото друго не е предвидено в международен договор, по който РБ е страна. Съгласно чл. 201, ал. 2, ръководителят на медицинското научно изследване е длъжен да сключи застраховка, която да покрива отговорността му и отговорността на лицата, участващи в изследователския екип на изследването, за причинените неимуществени и имуществени вреди на участниците в медицинското научно изследване в резултат на въздействия, претърпени при провеждане на медицинското научно изследване.

Задължителните застраховки по чл. 83, ал. 5, и 201, ал. 2, от Закона за здравето не са предмет на разглеждане в настоящата публикация.

ната практика, има наети лица, които упражняват медицинска професия, то същите са задължени субекти за сключване на задължителна застраховка по реда на чл. 189 от ЗЗ.

Развитите по-горе съображения са приложими и спрямо лечебните заведения, регистрирани като групови практики. Съгласно чл. 14, ал.1 и 2, от ЗЛЗ групова практика за първична/специализирана медицинска помощ се осъществява от търговско дружество или кооперация, учредени от лекари с призната определена специалност, които се регистрират по реда на чл. 40 от ЗЛЗ.

В контекста на изложението се поставя и въпросът, дали лечебните заведения, индивидуални и групови практики, в случаите, когато нямат наети лица, са задължени да сключват задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ. С оглед текста на цитираната разпоредба (лечебните заведения задължително застраховат лицата, които упражняват медицинска професия в лечебното заведение) смятаме, че отговорът на така формулирания въпрос е положителен. Безспорно наетите лица упражняват медицинска професия в лечебното заведение. Упражняват медицинска професия в лечебното заведение и лицата, които са го учредили (напр. имат качеството едноличен собственик на капитала или съдружник), макар че те извършват своята професионална дейност не по силата на сключен договор (напр. по КТ), а по силата на друго правно основание.

Разпоредбата на чл. 189 от ЗЗ не визира начините за упражняване на медицинската професия в лечебното заведение (по трудов договор, по извънтрудово правоотношение, като съдружник, полагащ личен труд, и т.н.). Съществени елементи на визираното задължение са: (1) наличието на лечебно заведение и (2) лица, упражняващи медицинска професия в същото, без оглед на правното основание за полагане на труда.

По смисъла на ЗЛЗ лечебни заведения са и изрично посочени в чл. 10 субекти – център за спешна медицинска помощ, център за трансфузионна хематология, център за психично здраве, център за кожно-венерически заболявания, комплексен онкологичен център, дом за медико-социални грижи, хоспис, диализен център, тъканна банка.

В обобщение на казаното по-горе всички правни субекти, получили качеството лечебно заведение по реда на ЗЛЗ, са задължени за сключване на задължителна застраховка по смисъла на чл. 189 от ЗЗ.

Видно от текста на чл. 189 от ЗЗ, застрахованите по този ред лица са лицата, които упражняват медицинска професия в лечебното заведение. Следователно застрахованите лица са физическите лица, които упражняват медицинска професия в лечебното заведение.

В обобщаващото понятие “медицинска професия” следва да бъдат включени всички лица, така както са дефинирани в чл. 183, ал. 1, от ЗЗ. Съгласно цитираната разпоредба медицинската професия се упражнява от лица, притежаващи диплома за завършено висше образование по специалности от професионални направления “Медицина”, “Дентална медицина”, “Фармация” и “Здравни грижи”. Следователно задължителната застраховка, по реда на чл. 189 от ЗЗ, следва да обхваща не само лекарите и лекарите по дентална медицина, а и лицата с професии от професионално направление “Здравни грижи” – медицински сестри, акушерки и т.н.

От казаното по-горе се налага изводът, че задължено лице за сключване на задължителната застраховка по реда на чл. 189 от ЗЗ е лечебното заведение. Лечебното заведение е застраховач – т.е. лице, което сключва застрахователен договор за чужди права. Задължително застраховани лица, със застраховката по чл. 189 от ЗЗ, са лицата, упражняващи медицинска професия в лечебното заведение.

За неизпълнението на задължението за сключване на задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ е предвидено реализирането на административно-наказателна отговорност. Съгласно чл. 229, ал. 1, от ЗЗ, който наруши разпоредбите на Закона за здравето, извън изрично дефинираните състави на административни нарушения по чл. 209 – 228а, се наказва с глоба от 100 до 600 лева, а при повторно извършване на същото нарушение – от 500 до 3000 лева. Съгласно чл. 235 от ЗЗ нарушенията по чл. 229 се установяват с актове, съставени от държавни здравни инспектори или от длъжностни лица, определени от директора на регионалната здравна инспекция или от изпълнителния директор на Изпълнителна агенция “Медицински одит”, а наказателните постановления се издават от директора на регионалната здравна инспекция или от изпълнителния директор на Изпълнителна агенция “Медицински одит”.

3.2. Доброволни застраховки на професионалната отговорност в здравеопазването

Въпреки че лечебните заведения са задължени лица за сключване на задължителната отговорност по чл. 189 от ЗЗ, самите лечебни заведения, като субекти, различни от лицата упражняващи медицинска професия в тях, не са задължително застраховани лица. Следователно, ако лечебното заведение иска да обезпечи евентуални искиове, по които може да отговаря на самостоятелно основание (чл. 49 от ЗЗД), то следва да сключи застраховка професионална отговорност извън задължителната такава по чл. 189 от ЗЗ. В практиката

застраховането на лицата, упражняващи медицинска професия, и застраховането на лечебното заведение се извършва в един договор. Но това не променя характера на застраховката – задължителна (по отношение на лицата, упражняващи медицинска професия) и доброволна (по отношение на лечебното заведение).

Традиционно районите колегии на съсловните организации (БЛС и БЗС) застраховат своите членове. Застраховани лица, по съответната групов застраховка, са лекарите, в качеството им на физически лица. Сключването на този вид застраховки има сходни белези със задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ. Лечебните заведения, както и съответната районна колегия са застраховани. Застрахованите лица, т.е. лицата, чиито имуществени и/или неимуществени блага са предмет на застрахователен договор (§ 1, т. 4, от ДР на КЗ), са физически лица, упражняващи медицинска професия. Както разгледахме по-горе, кръгът на застрахованите лица по задължителната застраховка е по-широк – лицата, упражняващи медицинска професия. Застрахованите лица, по сключената от районите колегии застраховка, са единствено лекари, членове на съответната съсловна организация.

Сключването на застраховка от районите колегии, в полза на физическите лица – лекари не освобождава лечебните заведения от задължението по чл. 189 от ЗЗ.

4. Заключение

Задължителното застраховане на професионалната отговорност цели защита правата на третите лица. Задължителната застраховка гарантира получаване на обезщетението при реализиране на осъдителния иск срещу отговорното за увреждането лице.

Уредбата на задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ е от 2005 г., когато влиза в сила законът. Обществените отношения в сферата на здравеопазването са претърпели значително развитие в последното десетилетие. Исковете на пациентите срещу лекари и/или лечебни заведения се увеличават в последните години.

В смисъла на казаното по-горе уредбата на задължителната застраховка на лицата, упражняващи медицинска професия, следва да бъде преосмислена. В тази връзка се правят и следните предложения *de lege ferenda*:

4.1. Разширяване обхвата на застрахованите лица

Изискването за задължително застраховане да обхваща не само лицата, оказващи медицинска помощ, но и лечебните заведения, като отделни

правни субекти. В общия случай увреденото лице разполага с правната възможност за избор на ответник в зависимост от предявения иск – по чл. 45 и/или по чл. 49 от ЗЗД. В този случай единствено професионалната отговорност на физическото лице е обезпечена със задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ.

4.2. Разширяване нормативните изисквания към задължителната застраховка

При задължителните застраховки по чл. 83, ал. 5, и чл. 201, ал. 2, от ЗЗ законодателят е предвидил общите условия, минималната застрахователна сума, редът и срокът за извършване на застраховането да се определят с наредба на Министерския съвет (чл. 83, ал. 6, и чл. 201, ал. 3, от ЗЗ). При задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ, която обхваща значително по-широк кръг обществени отношения, подобна подзаконова уредба не е предвидена.

4.3. Идентичност на нормативната уредба

Както беше казано по-горе, задължителната застраховка по чл. 189 от ЗЗ е приложима за всички сфери на медицината и денталната медицина. В някои от медицинските стандарти⁵, утвърдени с наредби по реда на чл. 6 от ЗЛЗ, уреждащи упражняването на лекарската професия по специалности, съществуват разпоредби, относими към задължителното застраховане.

Така например в Наредба 8/2009 за утвърждаване на медицински стандарт “Клинична хематология” и Наредба 28/2010 за утвърждаване на медицински стандарт “Вътрешни болести” съществуват идентични разпоредби, съгласно които юридическа защита на персонала се осъществява “чрез индивидуални и групови застраховки професионален риск съобразно предмета на дейност и степента на риска по отношение на извършваните дейности и манипулации, включително за вредите, които могат да настъпят вследствие виновно неизпълнение на професионалните задължения, съгласно чл. 189 от Закона за здравето. Застраховането се извършва от директора на лечебното заведение или по друга линия”. Абстрахирайки се от въведената с позакования нормативен акт възможност за сключване на задължителната застраховка “по друга линия”, която е в противоречие със Закона за здравето, подобни разпоредби не следва да съществуват. Уредбата на задължителната застраховка професионална

---

⁵ Повече за медицинските стандарти **Радева, М.** Медицински стандарти в денталната медицина. Известия на Съюза на учените – Варна, 1/2012, 67–70, както и **Радева, М.** Административно-правни аспекти на качеството на медицинската помощ. Научни трудове на Института за държавата и правото, БАН, том VII, 2012, с. 161–164.

отговорност в здравеопазването следва да е единна, приложима за всички лечебни заведения без оглед на конкретната медицинска специалност. Уредбата следва да е и изчерпателна, съдържаща се единствено в Закона за здравето.

Използвана литература

1. **Голева, П.** Застрахователно договорно право. Феня, 2011, с. 15–18.

За контакти:

ас. Мария Радева
Русенски университет, Юридически факултет
Русе 7017, ул. Студентска, № 8
e-mail: mradeva@uni-ruse.bg